

Основною метою діяльності учительських центрів є надання вчителям можливостей для зустрічей і обговорень нових ідей і напрямків щодо розвитку змісту освіти, методів навчання, обміну досвідом [3: 83].

Таким чином, в даній науковій статті надано характеристику історико-соціальним та організаційно-педагогічним передумовам становлення сучасної системи педагогічної освіти, що будується за принципом діяльнісної спрямованості професійної підготовки педагогів. Перспективним, на наш погляд, є подальше вивчення нової англійської моделі педагогічної освіти з центром у школі, що передбачає створення психолого-педагогічних умов, за яких принципово змінюється сутність професійної підготовки вчителя: з об'єкта професійної підготовки, підвищення кваліфікації та перепідготовки він стає суб'єктом власного професійного саморозвитку та своєї професійної життєдіяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Паринов А.В. Реформа вищої педагогічної освіти в Англії: передумови і тенденції розвитку (кінець 80-х – початок 90-х років ХХ ст.): Дис. ... канд. пед. наук. – Київ, 1995. – 170 с.
2. DES. Teacher education and training. Report by a Committee of inquiry. Chairman Lord James. – London: HMSO, 1972 a. – 150 p.
3. In-service training and educational development: an international survey/ Ed. D. Hopkins. – London: Croom Helm, 1986. – 334 p.
4. Jones A.J. I was privileged. – Cardiff: Abbrevia, 1943. – 120 p.
5. Kay-Shuttleworth J.P. Four periods of public education. – London: Longman, 1862. – 138 p.
6. Primary BEd programme handbook. – Bedford: De Montfort University Press, 1995. – 120 p.
7. Rich R.W. The training of teachers in England and Wales during the nineteenth century. – Cambridge: Cambridge university press, 1933. – 190 p.
8. Simon B. The state and educational change: essays in the history of education and pedagogy. – London: Lawrence and Wishart, 1994. – 131 p.

УДК 378.1

Коваленко О.А.

РОЛЬ ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ФОРМУВАННІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Проблема вільного часу відноситься до проблем, що потребують постійного переосмислення, адже проблема його раціонального використання, спрямованого на гармонійний, всебічний розвиток особистості є вічною. Сьогодні у вищих навчальних закладах відбуваються суттєві зміни, в ході яких скорочується аудиторний обсяг занять, збільшується значення самостійної роботи студентів, їх відповідальність за використання вільного часу, наповненість його тими видами діяльності, які спрямовані на їх професійний та духовний розвиток. Відповідно предметом постійної турботи залишається організація вільного часу молоді з метою всебічного розвитку особистості, утвердження у студентському середовищі здорового, культурного, тверезого способу життя.

Умови для саморозвитку, інтелектуально-моральної свободи, вибору поведінки можуть бути створені освітньо-дозвіллевим напрямком соціально-виховної роботи. Саме у сфері позашкільної діяльності – одній з головних ланок безперервної освіти в системі виховання – відбувається становлення, збагачення і вдосконалення суб'єктивно-особистісного і духовного світу людини. Однак організація дозвілля молоді сьогодні займає вторинне місце у системі освіти. В умовах зупиненої роботи широкої мережі позашкільних, клубних установ, освітньо-дозвіллева сфера стає об'єктом індивідуального пошуку. Освітньо-дозвіллева діяльність може стати ефективним засобом соціалізації і розвитку особистості, її індивідуально-творчої активності, і це потребує розробки теорії, методики і технології підготовки педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності молоді.

Проблема організації позанавчального часу та виховання гуманістичної спрямованості особистості не нова і давно хвилює педагогів. К.Ушинський більше 100 років тому писав, що у людини псується голова, і серце, і моральність, якщо вона не знає, чим їй зайняти день. Психолог А.Маслоу вважав, що для розвитку здатності до самоактуалізації важливе дитинство, коли діти виховуються в атмосфері турботи і довіри. Морально-етичний аспект проблеми виховання гуманістичної особистості розглядали філософи Г.Сковорода, Г.Ващенко, Ю.Завгородній, В.Котусенко.

На пріоритетності гуманних цінностей у вихованні гуманістично спрямованої особистості наголошували Ш.Амонашвілі, І.Бех, М.Боришевський, В.Ковальчук та ін. Психологи наголошують на необхідності враховувати потреби, почуття, свідомість, взаємини у формуванні ціннісного світу вихованця (О.Киричук, І.Кульчицька, В.Москалець).

Сутність феномену “культурно-дозвіллевої діяльності” розглядали багато дослідників (А.Макаренко, А.Арнольд, Г.Зборовський, Т.Кисельова та ін.). Дослідники приділяли увагу вивченню особливостей організації культурно-дозвіллевої діяльності у мікросередовищі (В.Бочарова, О.Карпенко, Р.Короткова), педагогічних умов організації позанавчальної діяльності школярів (В.Воронов) та позааудиторної діяльності студентів (В.Попова), створення педагогічних моделей організації дозвілля молоді (Р.Азарова), особливостей процесу соціалізації особистості у вільний час (Б.Брилін, А.Мудрик, М.Лукашевич, Н.Маслова та ін.). Дослідження з проблем соціальної педагогіки, соціальної роботи і дозвіллевої діяльності школярів проводили педагоги Н.Литвинова, І.Зимня, А.Капська, Л.Коваль, О.Кузьменко, Л.Міщик.

Хоча проблему виховання гуманістично спрямованої особистості широко розроблено в педагогіці, однак недостатньо висвітлено питання виховання особистості в позанавчальний час, нечітко досліджено процес формування інтелектуальних цінностей, не визначені соціально-педагогічні умови і способи підвищення ефективності цього процесу.

Таким чином, об'єктом дослідження ми обрали процес виховання гуманістичних цінностей особистості в позанавчальний час. Предметом пошуку – виховання інтелектуальних цінностей у процесі дозвіллевої діяльності.

Зміст виховання гуманістично-спрямованої особистості визначається як система моральних знань і переконань, ціннісних орієнтацій, спрямованих на формування гуманної поведінки, потреби довільного прийняття морального рішення, розвиток почуттів людяності, милосердя, толерантності тощо. Одним із шляхів виховання гуманістично-спрямованої особистості є організація її дозвіллевої діяльності у вільний час. Розглянемо різні підходи до сутності феномену дозвілля.

Аналізуючи категорію часу стосовно сфер його використання в житті людини, В.Доній, Г.Несен виділяють чотири його різновиди: робочий час; час, необхідний для відтворення робочої сили (сон, їда та ін); час, витрачений на ведення домашнього господарства, додатковий заробіток; вільний час [3: 135].

Функції вільного часу в житті особистості дуже важливі. Раціонально організований вільний час виступає простором для відновлення сил та розвитку можливостей і здібностей людей. Поряд з робочим часом вільний час є формою соціального буття, фізичного, морального, духовного вдосконалення людиною себе та оточуючого її мікро- і макросередовища.

Виходячи з двох найважливіших функцій вільного часу, виділяють дві групи суттєвих мотивів вибору засобів організації дозвілля:

1. З потребою більш повного відновлення сил після трудової діяльності пов'язаний релаксаційний мотив (перше місце в усій системі мотивацій);
2. Інша група мотивів пов'язана з необхідністю духовного розвитку індивіда (мотиви потреби у спілкуванні, розширенні кола друзів, естетичні потреби, пошук новизни, потреби в самореалізації, розвитку особистості). Ці потреби задовольняються багатьма шляхами: у спілкуванні з природою, з колом друзів, через мистецтво, у різноманітних формах творчості.

Однак, розуміння дозвілля як форми відпочинку (перша група мотивів) максимально наближене до його сприйняття як вільного часу. Тому можна стверджувати, що соціальне значення дозвілля певною мірою недооцінюється. Існує необхідність у перегляді питання дозвілля як соціально значимого явища.

Р.Азарова розділяє поняття вільного часу та дозвілля. *Дозвілля* – це відрізок часу, який людина оцінює суб'єктивно, як той, що належить їй, і наповнює його цілеспрямованою корисною діяльністю; *вільний час* – це об'єктивно існуючий відрізок часу, всередині якого пересікаються різні види діяльності [1: 27].

Саме тому постає питання **культури вільного часу** – феномен загальної культури, який характеризується найбільш ефективним використанням людиною вільного часу для свого особистісного й творчого розвитку. На жаль, сьогодні спостерігаються ознаки деградації розваг. Більшість школярів та студентів у своїй дозвіллевій діяльності обирають ті форми, які не потребують інтелектуальної напруги, певних знань і навичок, будь-якої підготовки, творчих пошуків чи творчої взаємодії з іншими людьми. Відбувається відчуження школярів та студентів від своїх навчальних закладів, пасивне проведення вільного часу або переорієнтація на асоціальну поведінку у сфері дозвілля. Анкетні дослідження останніх років показують, що більшість молоді не виділяє у свідомості дозвілля як діяльність і відповідно не організує та не планує свій вільний час. Це певною мірою свідчить про стан всього суспільства, яке не вважає дозвілля засобом отримання додаткової професії, необхідності розвитку творчих та інтелектуальних здібностей тощо.

У структурі дозвілля можна виділити суспільно значиму, суспільно нейтральну та соціально-негативну види діяльності. Культура особистості у сфері вільного часу є відбиттям її діяльності. Чим ця культура вища, тим повніше втілюється принцип гармонійного розвитку особистості. Індивідуальний вибір може мати не тільки позитивну, але й асоціальну направленість, вести до руйнування особистості, посилювати маргіналізацію її життя та життя всього суспільства. Тому індивідуальний вибір дозвілля молоді та суспільно значимий можуть і мають співпадати. Постає необхідність у створенні педагогічних умов організації дозвіллевої діяльності молоді, які сприятимуть реалізації виховного впливу держави через систему освіти.

Складність виховної роботи полягає в тому, що діяльність особистості у вільний час не піддається прямій регламентації. Сучасні педагоги вважають, що основною задачею є вироблення еталонів – раціональних бюджетів часу для різних соціальних та професійних груп суспільства. Основою для такого еталону може служити орієнтованість на використання вільного часу для професійної і культурної самоосвіти. Так, розроблено структуру бюджету вільного часу (СБВЧ) та типологічні групи [2: 255–256]:

1. Найбільш оптимальний тип – домінування орієнтацій на використання вільного часу для розширення культурного світогляду та професійної ерудиції, широке коло духовних інтересів. СБВЧ визначають професійні і культурні інтереси, непрофесійна творчість, аматорські справи, інтерес до різних форм спілкування, спорту. Ці інтереси стійкі і виражаються у різноманітній та інтенсивній діяльності.
2. Орієнтація на використання вільного часу для розширення культурного світогляду. Інтереси досить стійкі, але спрямовані на споживання культурної інформації. Зміст діяльності носить різноманітний характер, однак професійна самоосвіта відбувається менш систематично.
3. Орієнтація на культурний саморозвиток у поєднанні з відпочинком та розвагами. Коло інтересів обмежене споживанням культури та спілкуванням. Діяльність мало інтенсивна, більшість занять має епізодичний характер.
4. Переважне використання вільного часу для відпочинку, розваг, родинного та позародинного спілкування. Коло інтересів досить вузьке, діяльність – нерегулярна. Найменш оптимальний вид дозвілля з точки зору його впливу на розвиток особистості.

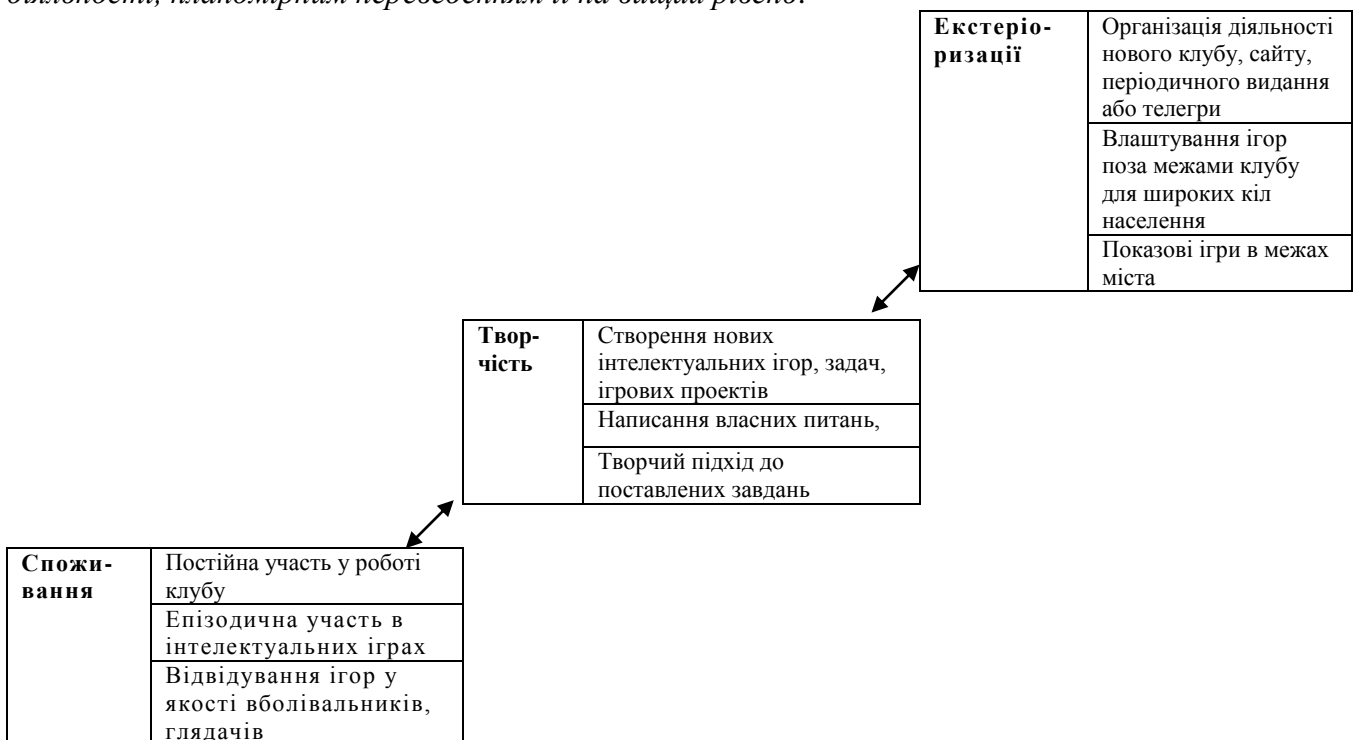
Існує велика кількість видів та форм дозвіллевої діяльності. Виходячи з вищезазначених критеріїв, можна сказати, що одним із варіантів оптимального проведення часу, що охоплює широке коло духовних інтересів, є організація клубної роботи з розвитку інтелектуальних цінностей молоді.

Освітньо-дозвіллева діяльність має свою структуру та функції, основними з яких є *комунікативна, когнітивна, креативна, рекреаційна, духовна*. Всі ці функції реалізуються в умовах роботи клубів інтелектуальних ігор. Структура освітньо-дозвіллевої діяльності включає: *відпочинок, розваги, освіту, творчість*. Кожна з цих підструктур має у своїй основі педагогічний аспект – розвиток особистості. Інтелектуальні цінності найбільш ефективно розвиваються у процесі ігрової діяльності у позанавчальний час. Таким чином, інтелектуальні ігри стають не тільки формою розваги і відпочинку, але й важливим освітнім чинником, а також стимулом для власних творчих зусиль.

Інтелектуальні цінності складають інтелектуальну культуру особистості і виступають регулятором всієї свідомої поведінки людини. Інтелектуальні цінності – це духовно-функціональне утворення особистості, яке спрямовує її діяльність на постійний інтелектуальний пошук і виявляється на комунікативному, пізнавальному та креативному рівнях.

Процес формування інтелектуальних цінностей логічно включає в себе такі рівні дозвіллевої діяльності як *активне споживання* інформації та духовних цінностей (комунікативний та пізнавальний аспекти), *творчість*, що виявляється у створенні власних моделей, інтелектуальних задач, висуванні гіпотез (креативний аспект), та *екстеріоризацію*, за умови налагодженої роботи клубів інтелектуальних ігор. Ці рівні можна представити таким способом (мал.1):

Отже, **освітньо-дозвіллева діяльність** – це діяльність індивіда у вільний час, спрямована на створення соціально значущих знань і цінностей, розвиток творчого потенціалу, інтелектуального збагачення, усвідомлення себе як особистості. Цілі й зміст дозвіллевої діяльності обираються людиною залежно від її морального розвитку і культурного рівня. Оскільки рівень реалізованої діяльності визначається рівнем розвитку особистості, педагогічною діяльністю у сфері дозвілля є підвищення цього рівня, тобто педагогічний процес у сфері дозвілля є *цілеспрямованою організацією дозвіллевої діяльності, планомирним переведенням її на вищий рівень*.

Мал.1. Рівні формування інтелектуальних цінностей у дозвіллевій діяльності.

Для студентської молоді великого значення набуває її вільний час, який вона може присвятити самоосвіті, розвитку інтелектуальних здібностей, реалізації своїх інтелектуальних нахилів. Формуванню інтелектуальних цінностей студентів може сприяти педагогічно організоване дозвілля. Найбільш ефективним у цій справі є відповідним чином організована клубна або гурткова діяльність, яка стимулює інтелектуальний, творчий пошук особистості, збагачує її особистість, сприяє виробленню цінних інтелектуальних якостей, зменшує негативні фактори, дозволяє особистості адекватно оцінювати свої можливості і розвиватись. Ця проблема потребує відповідного педагогічного забезпечення. Для цього необхідний високий рівень професіоналізму педагогів, який ґрунтується на умінні реалізовувати творчий та інтелектуальний потенціал студентів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Азарова Р.Н. Педагогическая модель организации досуга обучающейся молодежи // Педагогика. – 2005. – №1. – С.27-32.
2. Воспитательный процесс в высшей школе: его эффективность. Социологический аспект / Е.А.Якуба, В.Л.Арбенина, А.И.Андрющенко и др. – К.: Вища школа, 1988. – 275 с. – С.254-260.
3. Мистецтво життєтворчості особистості: Наук.-метод. посібник: У 2 ч. / Ред. рада: В.М.Доній, Г.М.Несен та ін. – К., 1997. – Ч.1: Теорія і технологія життєтворчості. – 392 с.
4. Пархоменко О.М. Виховання гуманістично спрямованої особистості підлітка в позаурочний час // Педагогіка і психологія. – 2004. – №2(43). – С. 86-97.

УДК 371. 383

Локшук І.М.

ВИХОВАННЯ МАЙБУТНЬОГО ХУДОЖНИКА-ФАХІВЦЯ ЗА НАПРЯМОМ “ОБРАЗОТВОРЧЕ ТА ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНЕ МИСТЕЦТВО”

Декоративно-прикладне мистецтво – найдавніший вид художньої діяльності людини. До нього належать художньо виконані меблі, посуд, одяг, килими, вишивки, ювелірні вироби тощо, а також орнаментовані розписи, скульптурно-декоративне оздоблення інтер'єрів та екстер'єрів споруд, облицювальна кераміка, вітражі [7: 50]. Може виникнути думка: чи можуть повсякденні речі бути предметом мистецтва? Проте жодна зі сфер творчої діяльності людини не має такого могутнього засобу художньої виразності як прикладне мистецтво. Ми зустрічаємося із цим мистецтвом, інколи навіть не зауважуючи його. Через особисті речі, побутові предмети людина приймає і формує певний спосіб життя. На побутових речах лежить відбиток особистості їх господаря, етнічного й соціального середовища. Отже, декоративно-прикладне мистецтво – одна із форм суспільної свідомості й діяльності людини. Як будь-який інший вид мистецтва, декоративно-прикладне розвивалося за канонами і законами, які були обов'язковими для певної історичної епохи. Художник-прикладник створював речі, зручні у користуванні, яким притаманна доцільність та утилітарність, а також враховував естетичні вимоги свого часу. Лише сукупність цих характеристик (доцільність, утилітарність, краса) становить художню цінність предмета, робить його високохудожнім твором. Художня концепція такого твору включає форму, силует, крій, декор... Істинна цінність і краса речі полягає у пропорціях, гармонії усіх її елементів [5: 5].

Термін “декоративно-прикладний”, яким ми сьогодні вільно користуємося, утвердився лише у 70-х роках ХХ століття. Раніше у вітчизняній і зарубіжній літературі вживалися поняття: “прикладне мистецтво”, “функціональне мистецтво”, “виробниче мистецтво” та інші. Тепер паралельно вживається назва “декоративно-ужиткове мистецтво”, яка, на думку окремих науковців (Я. Запаско, Г. Стельмашук), точніше передає зміст поняття [5: 5].